

„PODOBY“ ISLÁMU: SMERY, PRÚDY, SKUPINY, FRAKCIE

ridda a fitna, „ortodoxia“ (*ahl as-sunna wa džamát*), *cháridža*, ší^{ti} (*šf at °Alí*): *zajdíja*, *ismá°ílíja* (*qarmatí*, *nizáí* / „*asasíní*“), *ithná°ašaríja*, „extremisti“ / *ghulát* (*nusajríja* / *a/alawíja*, *drúzovia*, *jazídíja*), reformné skupiny (*ahmadíja*, *bábíja*, *baháí*).

pramene:

- LANDOLT, Hermann & SHEIKH, Samira & KASSAM, Kutub (eds.), *An Anthology of Ismaili Literature: A Shi°i Vision of Islam*, London – New York, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2008.
- AL-MUZAFFAR, Muhammad Rida *The Faith of Shi'a Islám*, Qum, Ansariyan Publication, 1982. on-line ed.: <http://home.swipnet.se/islám/shia-faith.htm>
- TABATABA°I, Sayyid Muhammad Husayn, *Shia*, Qum, Ansariyan Publication, 1981. on-line ed.: <http://www.witness-pioneer.org/vil/Books/>
- AŠ-ŠACHRASTÁNÍ, °Abd al-Karím, *Kitáb an-nihal wa °l-milal*
- SHAHRASTANI, Muhammad b. Abdulkarim, *Muslim Sects and Divisions: The Section on Muslim Sects in Kitáb al-Milal wa °l-Nihal*, London, Kegan Paul International, 1984.

literatúra:

- AFSARUDDIN, Asma, *The First Muslims: History and Memory*, Oxford, Oneworld, 2007.
- CRONE, Patricia & HINDS, Martin, *God's Caliph: Religious Authority in the First Centuries of Islam*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- DAFTARY, Farhad, *The Ismá°ílís: Their History and Doctrines*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- DAKAKE, Maria Massi, *The Charismatic Community: Shi°ite Identity in Early Islam*, Albany, State University of New York Press, 2007.
- HAWTING, G.R., *The First Dynasty of Islam: The Umayyad Caliphate AD 661–750*, New York – London, Routledge, 2000.
- KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993.
- PAVLINCOVÁ, Helena a kol., *Judaismus, křesťanství, islám*, Praha, 1994.
nové prepracované vydanie: Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- SOBHANI, Ayatollah Ja°far, *Doctrines of Shi°i Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*, New York – London, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2001.
- VESELÝ, Rudolf, *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století*, Praha, Karolinum, 1991.

hadíth: islám sa rozdelí na 72 skupín a frakcií...

Kalifovia „námestníci“ (*chalífa*, plur. *chulafá°*).

30 rokov vlády prvých štyroch „pravoverných“ / „správne vedených“ / „ortodoxných“ kalifov (*chulafá° ar-rašídún*) Prvý z nich

(I.) ABÚ BAKR B. ABÍ QUHÁFA AS-SIDDÍQ (11-13 H. / 632-634 n.l.)

Prechod vlády z Muhammada na následníkov spomedzi jeho druhov (*sahaba*) nebol ale bezproblémový. Objavili sa vážne **spory** medzi medínskymi *ansár* („pomocníci“) a menkánskymi *muhádžirún* („emigranti“).

Druhá skupina v čele neskorším kalifom °Umarom al-Chattáb a ambicióznou a sebavedomou Muhammadovou „najmilšou ženou“ °Á'jšou b. Abí Bakr presadila napokon voľbu Abú Bakra.

Protikandidát *ansár Sa°d b. °Ubáda* z medínskeho kmeňa Chazradž neuspel hlavne preto, že muslimovia z ďalšieho medínskeho kmeňa °Aws radšej videli v úrade kalifa a *imáma* Qurajšovca, ako niekoho z radov svojich rivalov z Chazradž.

Nasledovala **prísaha vernosti** a poslušnosti (*baj°a*) najprv mekkánskych a potom aj medínskych muslimov.

RIDDA

Formálna islámská jednota Arabského polostrova (až na niektoré oblasti Zálivu a Ománu), ktorá sa vytvorila za života Proroka, po jeho smrti rýchlo zanikla (podľa modelu iných arabských „kmeňových sväzov“, ktoré na tomto území existovali pred vznikom islámu).

Väčšinou však nešlo o skutočné „odpadlícke hnutie“, ako to evokuje výraz *ridda*. „Odpadlíctvo od islámu“, z toho *murtadd* „odpadlík“.

Ridda mala mnoho dôvodov, no predovšetkým sa jednalo o to, že **spoločensko-politicko-náboženské zmeny** pôsobené islámom sa hlbšie nedotkli periférnych oblastí Arábie. V týchto oblastiach dokonca aj za Muhammadovho života objavili „falošní proroci“, ktorí uzurpovali jeho postavenie „pravého“ proroka a absolútneho vodcu.

V čele povstania kmeňov **Asad a Ghatafán v Nadžde** stál „prorok“ **Tulajha**, veľký kmeň **Tamím v severovýchodnej Arábii** viedla „prorokyňa“ **Sadžá, v Jemene a v Hadramawte** vystúpil zas „prorok“ **al-Aswad Dhú 'l-Chimár**. Najtvrdší: **kmeň Hanífa v Jamáme** pod vedením „proroka“ **Musajlima**,

ktorého porazil Chálid b. al-Walíd, nazývaný Muhammadom aj „mečom Božím“ (*sajf Alláh*). Ten potom pacifikoval a znovu získal pre islám celú východnú Arábiu až po Eufrat. Legitimita týchto samozvaných prorokov potom, čo Muhammad ako pečať prorokov práve dovŕšil (islámské) dejiny (ako neprekonateľný príklad muslima všetkých čias), bolo celkom nemysliteľné.

Po smrti Abú Bakra, sa druhým kalifom stal

(II.) °UMAR B. AL-CHATTÁB (13-23 H. / 634-644 n.l.).

°Umar bol najaktívnejšou a najsilnejšou osobnosťou spomedzi *rašídún* kalifov. Predovšetkým vybudoval a **posilnil armádu** a podpísal sa pod nevídanú vojenskú a politickú expanziu islámu. Podľa tradície k nemu sa viaže tiež zavedenie titulu „**veliteľ/knieža veriacich**“ (*amír al-mu°imím*), ktoré sa stalo skoro ekvivalentom kalifského titulu (*chalífat rusúl Alláh*, „námestník posla Božieho). °Umar zomrel násilnou smrťou zavraždený vlastným otrokom.

Situácia pri výbere tretieho kalifa **už bola od predošlých značne odlišná**. °Umar totiž, aby zabránil uplatneniu dynastického princípu predvídavo vymenoval šesťčlennú **konzultačnú radu** (*madžlis aš-šúra*) z najvážnejších muslimov, ktorá si mala vybrať na základe **konsenzu** (*idžmá°*) nového vodcu *ummy*. Stal sa ním

(III.) °UTHMÁN B. °AFFÁN (23-35 H. / 644-656 n.l.),

ktorý po svojom zvolení zložil **prísahu** (*°ahd*), že spoločenstvo muslimov povedie v duchu Muhammadovho odkazu.

Problémy pôsobené vnútorným napätím *ummy* sa začali prejavovať hneď po jeho zvolení. Voľba °Uthmána bola kompromisom rozličných mocenských skupín a záujmov. Tretí

kalif bol jedným z prvých Muhammadových stúpcov a mal povest' mimoriadne **zbožného človeka**, čo boli nesporné kvality potrebné pre prípadného kandidáta, no hlavným dôvodom jeho zvolenia bola skutočnosť, že proti sebe stojaci záujmové skupiny ho považovali za človeka slabej vôle a dúfali, že ho **bude ľahké manipulovať**. To sa však ukázal ako omyl.

Uthmán pochádzajúci z qurajšovského **klanu Banú Umájja** začal energicky presadzovať svoju užšiu rodinu vo vznikajúcej sa štátnej infraštruktúre. Jeho príbuzný obsadili kľúčové pozície a najvyššie úrady. Paradoxne sa tak dostala k moci **stará qurajšovská aristokracia**, predstavitelia tej mekkánskej oligarchie, ktorá najdlhšie vzdorovala Muhammadovi a islámu. Uthmán uskutočnil i niektoré sociálne zmeny ktoré len prispeli k vyostrení výťahov medzi záujmovými skupinami.

Napriek tomu **prvých šesť rokov Uthmánovej vlády** sú charakterizované ako **pokočné**, no **druhá polovina je obdobie nepokojov a povstaní**, ktoré vypukli v Egypte a v Kúfe. Tie sa vyústili v otvorený stret, keď v r. **35 H. / 656 n.l.** pritiahli nespokojenci do Medíny a začalo sa **štyridsaťdňové obliehanie kalifovho domu**, kam sa stiahol spolu s niektorými príslušníkmi svojho klanu. Nespokojenci žiadali, aby sa Uthmán vzdal úradu kalifa, čo on odmietol zo zdôvodnením, že byť *imámom* a kalifom nie je žiadnym úradom, ale božským poverením viesť *ummu*, preto sa ho človek nemôže jednoducho sa vzdať.

FITNA

Obliehanie skončilo, keď **skupina zbúrencov vtrhla do domu a zavraždila tam starého kalifa, ktorý i vo chvíli svojej smrti údajne recitoval Korán**. Tým sa začalo obdobie

„veľkého rozkolu“ (al-fitna al-kubrá') v isláme, ktorá trvala 35-41 H. / 656-661 n.l.

Zavraždenie kalifa / *imáma* a navyše, že tohto činu sa dopustil muslim (muslim zabil muslima, navyše „pravého“ *imáma* a úradujúceho kalifa!) vyvolal v isláme zatiaľ najhlbšiu krízu.

Kameňom úrazu a príčinou zavraždenia tretieho kalifa, čo pôsobilo dodnes trvajúcú schizmu bola otázka:

Kto je právoplatným nábožensko-politickým vodcom spoločenstva muslimov?

Dve protichodné strany zastávali rapídne odlišný názor, no každá dôvody toho druhého označoval za nelegitímne. Z takejto pozície vychádzala aj argumentácia, ktorá stála za oprostiením viny Umarových vrahov. Tí podľa tvrdili, že zabili „len“ nelegitímneho vládcu, „nepravého *imáma*“, čím dali vlastne len spravodlivosti zadosť.

V čele víťazných nespokojencov stáli zástancovia dynastického princípu **Prorokovej rodiny** („ľudia domu“ *ahl al-bajt*). Štvrtým kalifom sa stal ich kandidát, Muhammadov bratranec a manžel jeho dcéry Fátimy

(IV./1) ĆALÍ B. ABÍ TÁLÍB (35-41 H. / 656-661 n.l.).

Jeho zástancovia, skupina, ktorá sa začala nazývať „**stranou ĆAlího**“ (*š'at ĆAlí*), a neskôr skráteno len ako

ŠÍ'Ā

sa vytvorila už bezprostredne po Muhammadovej smrti, no svoje záujmy začala uplatňovať len za vlády tretieho kalifa. Okolnosti vzniku a ranného vývoja ší'cy nie sú celkom jasné. Podľa ší'itskej argumentácie Prorok údajne **určil** (*nass*) °Alího svojim **dedičom** (*wasí*) a nástupcom a predal mu **ezoterické vedenie**, ktoré jemu i jeho potomkom dáva jedinou legitímnu, dedičnú vládu nad *ummou*. No °Alí bol zvolený a uznaný kalifom len určitou skupinou muslimov.

Odmietli ho uznať nielen predstavitelia *Banú Umájja* v čele miestodržiteľom Sýrie

MU°ÁWÍJU B. ABÍ SUFJÁN

ale aj niektoré hlavné muslimské authority medzi inými Muhammadovi druhovia **Talha b. °Ubajdalláh** a **az-Zubajr b. al-°Auwán**, nadaný vojvodca **°Amr b. al-°Ás** a ani **°Á'iša b. Abí Bakr**.

Tak spory o nástupníctve a legitimitate pokračovali i za vlády štvrtého kalifa. Proti°alíovská opozícia, ktorá sa časom začala nazývať

„**ľuďom tradície a pospolitosti**“ (*ahl as-sunna wa 'l-džamá'a*, z toho „**SUNNITI**“),

činila °Alího (zrejme neprávom) zodpovedným za vraždu tretieho kalifa, prostredníctvom čoho sa dostal, podľa jeho neprajníkov, ku kalifskému úradu. Došlo tým k rozkolu nielen vo vnútri muslimskej *ummy* ale aj v samotnej Muhammadovej rodine. °Alího odporcovia odišli z Mekky bo juhoirackej **Basry**, kde získali podporu. Krátko nato °Alí sa posunul zo svojimi zástancami do **Kúfy**, kde preniesol aj sídlo kalifátu.

K ozbrojenému stretu medzi nepriateľskými silami došlo medzi Basrou a Kúfou v tzv.

bitke o t'avu, kde zvíťazila „strana °Alího“.

Mnohí druhovia (*sahába*) Muhammada boli zabití a °Á'iša bola internovaná do Mekky. Bol to prvý vojenský konflikt medzi muslimami, čo (ozbrojený stret vo vnútri *ummy*) islám považuje za jedno najhoršie zlo. Skoro na to nasledoval stret °alíovcov s Mu°awíjom v

bitke u Siffínu.

Tam vojenské šťastie ukázalo byť znovu na °Alího strane, no v kritickej chvíli Mu°awíjovy vojaci, vraj na radu °Amr b. al-°Ás, **pripevnili na svoje kópie listy Koránu a žiadali „Alahovo rozhodnutie“** (*tahkím*). °Alí musel pristúpiť na jednanie, ale tým že akceptoval *tahkím* spochybnil, v očiach niektorých muslimov, svoju vlastnú legitímnosť v úrade kalifa / *imáma*. Tvrdila to prinajmenšom skupina radikálov, ktorá sa vydělila a v zapätí odišla (z toho **chawáridž** - **cháridžovci**) z jeho vojska.

CHÁRIDŽOVCI (*Chawáridž*)

tvrdili v duchu *hadíthu* zachovaný Anasom b. Malik, že „**kalifom môže byť i habešský [čierny] otrok aj keby mal odrezaný nos.**“ Cháridžovcov síce °Alí porazil v **bitke u Naháwandu**,

ale ani táto porážka a početné vyjednávania nevedli k odstránení veľkej *fitny*, keďže on odmietol abdikovať a cháridžovci zas odmietli ho akceptovať ako kalifa a *imáma*. Vyhlásili [°]Alího dokonca za „bezverca“ (*káfir*) a jeden z cháridžovcov ho v r. **41 H. / 661 n.l.** zavraždil.

Najvýznamnejšie frakcie *cháridžy* sú:

- (1) *°ibádija*
- (2) *azraqija*

vlastná pravouka, poézia, dejiny, tolerancia voči *ahl al-kitáb*

Cháridžovskí Rustumovci smeru *°ibádije*, ktorí vládli ako kalifovia-*imámovia* v Taharte (dnešné Tunisko). Zakladateľ dynastie **°Abd ar-Rachmán b. Rustum** bol vyhlásený kalifom (titulom *amír al-mu°imín*) a *imámom* v r. 160 H. / 777 n.l..

Rustumovskí kalifát (160-296 H. / 777-909 n.l.) teritoriálne zahŕňal len užšie okolie mesta Tahart, čo umožnilo osobnú kontrolu kalifa-*imáma* vo všetkých sférach života. Rustumovskí kalifovia boli perzského pôvodu (teda neboli ani Arabi, nie to Qurajšovci alebo dokonca Hášimovci!), v čom ale cháridžovská doktrína o politicko-náboženskom vedení *ummy* nevidela žiadnu prekážku. Rustumovskí kalifovia, aj keď pochádzali z jednej rodiny-dynastie, boli zvolení *ummou* a stáli pod aktívnou kontrolou popredných členov (*°azzába*) komunity. Cháridžovci nikdy neuznali ani právo *ahl al-bajt* a damaských či bagdaských kalifov na vedenie na čiste dynastickom princípe, no ich nepočtetnosť im nikdy neumožnila širšie presadiť slobodnú voľbu kalifa-*imáma-amíra*. V tieni mocnejších sunnitských a ší°itských súperov boli vždy odsunutí na islámskú perifériu.

V Ománe pôsobili tiež rozlišní *imámovia ibádije*, ktorí sa tam usadili pribežne v 2. / 8. stor. H. / n.l. a vládnu dodnes. Zatiaľ posledný ománsky sultan-imám Qábús b. Sa°íd je v úrade od r. 1390 H. / 1970 n.l.

Zastúpenie ešte: Alžír – Mz°ab, Tunis – Džerba, Lýbia – Džabal Nefúsa, Zanzibar

Smrťou [°]Alího sa skončilo tým obdobie *rašídún* kalifov, ktoré je väčšinou muslimov považované za dobu ideálneho stavu *ummy*, keď kalifovia-*imámy* viedli spoločenstvo muslimov v duchu Muhammadovho odkazu.

Zavraždenie [°]Alího však neznamenalo definitívny koniec *fitny*. **Skončila sa síce obdobie „veľkého rozkolu“**, ale súperenie v otázke kto môže viesť *ummu* medzi *Banú Umájja* a *ahl al-bajt* pretrvávala.

Po otcovom zavraždení bol vyhlásený za *imáma* a neskôr aj za kalifa v Kúfe [°]Alího starší syn

- (2) **AL-HASAN** (zomr. 49 H. / 669 n.l.).

Ten ale v dôsledku konšpirácie predal svoje práva Mu°áwijovy a uchýlil sa do ústrania v Mekky.

Jeho potomkovia sú dnes príslušníci „vznešených“ (*šaríf*) rodín, ktoré vládli do r. 1924 v Hidžázu, krátko v Sýrii a do r. 1958 v Iráku. Dodnes vládnu v Jordánsku a v Maroku,

hlásia sa však k sunnitskému islámu a nepoužívajú titul *imám* ani kalif, aj keď súčasný marocký panovník Muhammad VI. používa titul *amír al-mu^cimín* (veliteľ veriacich), ktorý prijal ešte jeho otec Hasan II.

MU^cÁWIJA b. ABÍ SUFJÁN (41-60 H. / 661-680 n.l.)

bol postupne uznaný kalifom na časti územia ovládané muslimami a stal sa zakladateľom prvej dynastie v isláme, **Umájjovcov** (*al-umawíjún* alebo *Banú Umájja*, vládli: 41-132 H / 661-750 n.l.). Sídlo kalifátu bolo prenesené do Damasku.

Tretím *imámom* ší^cy sa stal mladší ^cAlího syn

(3) AL-HUSAJN (zomr. 61 H. / 680 n.l.).

Situácia sa vyhrotila po nástupu druhého umájjovského kalifa

JAZÍD (I.) B. MU^cÁWIJA (60-64 H. / 680-683 n.l.), ktorý nevedel sa vyrovnáť s opozíciou tak ako sa to darilo jeho otcovi. Rozbuškou neskorších búrlivých udalostí bolo zavraždenie

al-Husajnovo v Karbalá' dňa 10. muharramu 61 H. / 10. októbra 680 n.l.

sýrskym vojenským oddielom. Stalo sa tak síce bez Jazídovho vedomia, ale vyvolalo to posilnenie protiumájjovského ší^citskeho odporu najmä v Iraku a v Hidžáze.

Vedľa ^calíovskej opozície sa damaskí kalifovia museli čeliť aj inému rivalovi. Jazídovu autoritu spochybnili Muhammadovi ešte žijúci druhovia (*sahába*), ktorí ovládli Hidžáz a v r. 63 H. / 683 n.l. za kalifa (a *mahdího*) vyhlásili

^cABD ALLÁHA B. AZ-ZUBAJR (syna vyššie spomínaného az-Zubajra). Týmto aktom sa začala tzv.

druhá fitna (63-74 H. / 683-693 n.l.).

Ummajovské vojská obsadili Medínu a začali obliehať Mekku, no operácie skomplikovali problémy v iných častiach kalifátu, preto bolo niekoľkokrát prerušované. Mekka napokon bola dobytá až v r. 74 H. / 693 n.l., čím sa skončila aj druhá *fitna*. „Protikalif“ Ibn az-Zubajr padol v bojoch. Ší^citi sa najprv držali s mekkánskym kalifom, ale po niektorých nezrovnalostiach zahájili vlastný odpor. Centrom ší^citskeho odporu sa stala – už tradične – Kúfa. Moci sa ujal

Muchtár b. Abí ^cUbajd, ktorý za *imáma* (a *mahdího*) vyhlásil v r. **66 H. / 685 n.l.**

MUHAMMADA B. AL-HANAFÍJA (približne zomr. 81 H. / 700 n.l.),

nevlastného brata al-Hasana a al-Husajna. Kúfsky odpor likvidovali o dva roky neskôr sily mekkánskeho kalifa Ibn az-Zubajra.

To, že sa stal v r. 74 H. / 693 n.l. kalifát znovu jednotným bolo dielom umájjovského kalifa

^cABD AL-MALIKA B. MARWÁN (65-86 H. / 685-705 n.l.).

Napokon ale ani jemu, a tým menej už jeho nástupcom, sa nepodarilo celkom pacifikovať politicko-náboženskú opozíciu, čo napokon viedlo k rozpútaniu tzv. ^cabbásovskej

revolúcie, ktorá urobila razantný koniec umájjovskému kalifátu v r. 132 H. / 750 n.l. v Damasku.

Jedno storočie po vzniku islámu *imámovia* ší'cy mohli pochádzať ešte aj mimo užší okruh **troch hlavných °alíovských rodov**

hanafíja, „hanafovci“ – od Muhammada b. al-Hanafíja;

husajníja, „husajnovci“ – od al-Husajna b. °Alí,

hasaníja, „hasanovci“ – od al-Hasana b. °Alí) v podstate z celého *Banú Hášim*.

Užšia definícia Prorokovej rodiny (*ahl al-bajt*) sa datuje len od fiaska ší'itov s °Abbásovcami, ktorí pochádzali síce z *Banú Hášim* (od Muhammadova strýka al-°Abbása), no potom, čo sa dostali k moci na veľké rozčarovanie ší'itov nepresadali „práva °alího rodiny“.

V období bezprostredne po ukončení druhej *fitny* sa formovali **dve hlavné skupiny ší'cy**: prvá, nazývaná

(a) **KAJSÁNÍJA**, nadväzujúca na *muchtáríju* (pomenovaný po Muchtárovy b. Abí °Ubajd, pozri vyššie), sa skladala z rôznych skupín ktoré uznávali rozličných *imámov* hanafovskej alebo inej hášimovskej proveniencie. *Kajsáníja*, ktorá **mala svoju masovú základňu medzi nearabskými mawálí**, sa stala jedným z hlavných hybateľov „°abbásovskej revolúcie“. Druhá skupina, ktorú neskôr začali volať

(b) **IMÁMÍJOU**, a ktorá sa v tej dobe discancovali od akejkoľvek politickej činnosti, pôsobila predovšetkým v Kúfe. Ich *imámom* sa stal husajnovec

(4) °ALÍ b. Husajn **ZAJN AL-°ÁBIDÍN** (zomr. 95 H. / 714 n.l.),

štvrtý *imám* dnešných ší'itských frakcií. Boli to jeho syn

(5) **MUHAMMAD** b. °Alí **AL-BÁQIR** (zomr. 115 H. / 733 n.l.) a vnuk

(6) **DŽA°FAR** b. Muhammad **AS-SÁDIQ** (zomr. 148 H. / 765),

ktorí ako poprední vzdelanci, znalci tradície a práva v rozhodujúcej miere ovplyvnili charakter *imámíje*. V čase pôsobenia Dža°fara as-Sádiqa došlo k ďalšiemu rozštiepeniu, keď sa v r. 122 H. / 740 n.l. jeho strýc

(5) **ZAJD B. °ALÍ** (zomr. 122 H. / 740 n.l.)

postavil po čela protiumájjovského povstania v Kúfe, ktoré ale bolo potlačené a jeho vedca zabitý. Vznikol však nový smer,

ZAJDOVCI (*zajdíja*)

pôsobila v Hidžáze, v Tabaristáně, v Balúdžistáně a inde. Zajdskí *imámovia* sa napokon usadili v Jemene kde ich dynastia vládla od r. 285 H. / 898 n.l. do r. 1382 H. / 1962 n.l., nepretržite 66 generácií, čo je príkladom najdlhšieho panovanie Muhammadových potomkov.

Ďalší rozkol *imámíje* bolo pôsobené smrťou Dža^cfara as-Sádiqa. Ten určil svojim dedičom staršieho syna

(7) **ISMÁ^cÍLA** b. Dža^cfar

ktorý ale zomrel ešte za života svojho otca (približne v r 136 H. / 754 n.l.), no ten už pred smrťou neučinil ďalšie vymenovanie (*nass*). Preto po Dža^cfarovej smrti si robili nárok na *imámský* titul aj dvaja kandidáti: jeho najstarší vnuk

(7) **MUHAMMAD** b. Ismá^cíl **AL-MUBÁRAK** (zomr. / „zmizol“ medzi 179-193 H. / 796-809 n.l.) a mladší syn

(7) **MÚSÁ** b. Dža^cfar **AL-KÁZIM** (zomr. 183 H. / 799 n.l.).

Prvá veľká skupina uznávala ismá^cílovsú líniu

ISMÁ^cÍLÍJA

tiež *sab^cíja*, „siedmíci“ podľa počtu *imámov*
alebo *ad-da^cwa* – „misia / výzva“, *bátiníja*

Hlavná doktrína ismá^cílíje tvrdí, že sú určité „veky“ *asr* v dejinách proroctva a tie majú svojich vodcov (*qá'im*). *Ismá^cílíja* sa začala organizovať v malých tajných komunitách pod vedením

„misionárov“ *dá^cí* (plur. *du^cát*), ktorí sú hlavnými tvorcami doktríny

vierouka podľa *isma^cílíje* sa delí na

bátin (esoterické, skryté) predmetom je *ma^cárifá*

záhir (exoterické, prejavené, čo je všeobecne známe) predmetom je *ilm*

Menšinový *isma^cílíje* smer,

(a) „pravá ismá^cílíja“ (*al-isma^cílíja al-chálisa*) videli pravého *imáma* v **Ismá^cílovi b. Dža^cfar al-Mubáarak** a popierajúce jeho smrť dúfali v jeho návrate ako *mahdího*.

Väčšina *isma^cílíje*

(a) *mubáarakíja* – po čestnom označení *al-Mubáarak* – „požehnaný“, videla svojho *imáma* v **Muhammadovi b. Ismá^cíla**, ktorý však údajne odišiel do ústrania (skryl sa) a vrátil sa až na konci časov ako *mahdí* a *qá'im*. Niektorí zas pripustili síce jeho smrť ale uznávali jeho potomkov ako *imámov*. Z tejto genealogickej línie pochádza údajne aj zakladateľ fátimovskej dynastie *dá^cí*

Sa^cíd Abú Muhammad Ubajdalláh

prvý fátimovec sa prehlásil v r. 286 H. / 899 n.l. za *mahdího* čím pôsobil rozštiepenie *isma^cílíje* a napokon musel utiecť pred konkurenčnou stranou do severnej Afriky. Tam dosiahol značných politických úspechov a v r. 297 H. / 910 n.l. v Raqqáde (dnešné Tunisko) s prívlastkom *al-Mahdí* bol vyhlásený kalifom-*imámom*

Šíťitskí **Fátimovci** (*al-fátimíjjún*, podľa Muhammadovej dcéry Fátimy) patrili k tomu smeru *ismá'ílíje* (pozri vyššie), ktorá považovala za skrytého *imáma* Muhammada b. Ismá'íla (zomr. / „zmizol“ medzi 179-193 H. / 796-809 n.l.).

Tie skupiny *ismá'ílíje*, pôsobiace v Churasáne, v Tarnsoxánii a predovšetkým v Iraku a v Bahrajne, ktoré neuznali 'Ubajdalláha za *mahdího*, sa začali združovať okolo vedúceho *ismá'ílovskej* misie (*da'wa*, z toho *dá'í*: osoba sprevádzajúca misiu) v Iraku, ten sa volal

Hamdán Qarmat, a podľa neho sa im začalo hovoriť

QARMATI (*qarmatí*, plur. *qarámíta*).

Preslávili sa predovšetkým svojou militantnosťou, zastávali jednoznačne protifátimovskú pozíciu a vytvorili samostatný politický subjekt centrom v bahrajmskom **al-Ahsá'**. Niekoľkokrát vyrabovali Irak aj mekkánských pútnikov, raz skoro dobyli dokonca aj Bagdad. Najstannejším činom qarmatov pod vedením **Abú Táhira al-Džannábího** bolo dobytie a vyrabovanie Mekky počas púťe v r. **311 H. / 930 n.l.**, keď ukradli a odviezli z **Ka'aby aj čierne kameň**, ktorý vrátili až v r. 334 H. / 951 n.l. za výkupné.

Kalifov-*imámov* sídliačich v Káhire (ale ani v Bagdade) neuznávali a očakávali návrat Muhammada b. Ismá'íla ako svojho *mahdího*. Očakávaný *mahdí* bol spoznávaný v r. **319 H. / 931 n.l.** v jednom Peršanovy. Tento agilný mladý muž so silným protiarabským cítením ale hneď ako sa ujal úradu **dal do kľatby Muhammada a ostatných prorokov** a zaviedol podivné rituály. Po necelých troch mesiacoch sa ukázal byť falošným *mahdíom*. Toto fiasko qarmatov veľmi oslabilo.

Ďalšie rozštiepeniu *ismá'ílíje* došlo po smrti fátimovského kalifa

Abú Tamím Ma'add al-Mustanira (427-487 H. / 1036-1094 n.l.), keď sa *ismá'ílíje* rozdelila na dva tábory podľa toho ktorého jeho syna považovali za pravého následníka. Prvá, skupina zástancov následníctva

Abú 'l-Qásim Ahmad b. al-Mustansir al-Musta'lího (487-495 H. / 1094-1101 n.l.),

(a) **MUSTA'LÍJA**

ktorá sa stala neskôr oficiálnou fátimovskou doktrínou. Druhá frakcia zástancovia nástupníctva

Nizára b. al-Mustansira (zomr. / „zmizol“ 488 H. / 1095 n.l.) dali vzniknúť smeru ktorá sa nazýva

(b) **NIZÁRÍJA**

známa aj pod označením **ASSASSÍNI** (*hašašijún*). Nizáriti sa preslávili praxe politických vražd (prostredníctvom *fidá'í* – „ten ktorý sa obetuje“) a svojou tajomnosťou. Pôsobili najmä v Iráne (v Dajláme) a v Sýrii v uzavretých komunitách organizovaných okolo horských pevností pod vedením *dá'íov*. Tieto komunity podliehali *imámov* sídliačich Alamúte, ktorí sú údajnými potomkami Nizára b. al-Mustansir. Prvý vodca a zakladateľ je

Hasan-e Sabbáh (483-518 H. / 1090-1124 n.l.)

dá'í ad-du'át „misonár misionárov“ a *hudždža* – predstaviteľ skrývajúcich sa *imámov*

V Sýrii na čele v „pevností misie“ stál

Rašíd ad-Dín Sinán (12. stor.) tzv. „starec / pán hory“, *šajch al-džabal*

Európske legendy o „assassínoch“: drogy, náboženská fanatickosť, raj na zemi a pod. nie sú založené na pravde a sú najviac známe v redakcii Marca Pola.

Moc nizáritov ukončil mongolský pád, určité ich skupiny sa presunuli do Churásánu a potom v 18. stor. do Indie a v súčasnej dobe nizáriti (v Indii, vo východnej Afrike v Strednej Ázii a inde) žijú pod vedením **Aga Chánu IV.** ktorý je 49.tým *imámom*.

Ďalší veľký a v súčasnosti prevažujúci prúd ši'itského islámu uznal za pravého *imáma* **Músu b. Dža'far al-Kázim**, ktorý sa tak stal siedmym v rade pre

ITHNÁ^cAŠARÍJA - ši'ca dvanástich *imámov*

Po ňom nasledovali:

- (8) ^cALÍ b. Músá **AR-RIDÁ** (zomr. 183 H. / 799 n.l.),
- (9) **MUHAMMAD** b. ^cAlí **AL-DŽAWÁD** (zomr. 220 H. / 835 n.l.),
- (10) ^cALÍ b. Muhammad **AL-HÁDÍ** (zomr. 254 H. / 868 n.l.),
- (11) **HASAN** b. ^cAlí **AL-^cASKARÍ** (zomr. 260 H. / 872 n.l.) a
- (12) **MUHAMMAD** b. Hasan **AL-MAHDÍ**,

ktorý sa vráti na konci sveta ako očakávaný *mahdí* (*al-mahdí al-muntazar*). Je ale sporná už aj jeho samotná historická existencia. Údajne ho videla len úzka elita vyvolených kým zmizol na trhu v **Samarrá asi v r. 260 H. / 872 n.l.**

Údajne mal odísť do ústrania (*ghajba*). Jeho „malá neprítomnosť“ (*al-ghajba 's- saghíra*, perz. *ghajbat-i sughrá*) trvala **260-329 H. / 872-939 n.l.**, po čom sa začala

„veľká neprítomnosť“ (*al-ghajba 'l-kabíra*, perz. *ghajbat-i kubrá*), ktorá trvá podľa ithná^cašaríjovskej doktríny až do konca vekov.

ši'ca dvanástich *imámov* od r. 1902 oficiálne náboženstvo v Iráne.

špecifiká:

dočasné manželstvo dodnes

čisté a nečisté veci (pod. ako judaizmus)

TAQÍJA 6:106

„modlitebné kamene“

zvláštna pocta *imámov* a ich potomkov (*emámzádeh*) a ich hrobom

^c*ášúrá* (10. muharram) a ^c*arbaín* počas toho púte a *ta'azíja* (dramatické hry), kult mučeníkov

najmä zo ší'itského islámu sa vydělili aj ďalšie skupiny a frakcie, ktoré sú nazývané „externistami“

GHULÁT

ide o frakcie a skupiny, ktoré nie sú väčšinovými muslimami považovaných za súčasť islámu patria sem:

DRÚZOVIA

známe tiež ako *muwahhibún* (unitári)

Pri ich zrode stojí fátimovský kalif

Abú 'Alí al-Mansúr AL-HAKÍM bil-amr Alláh (386-411 H. / 996-1021 „zmizol“),

ktorý sa v r. 408 H. / 1017 (začiatok drúzského letopočtu) prehlásil za emanáciu Boha urobil niekoľko radikálnych a neprecedentných krokov (napr. zbúranie Chrámu božieho hrobu v Jeruzaleme) a reforiem no po krátkom pôsobení „zmizol“ v púšti. Drúzovia sa považujú za jeho nasledovníkov.

Al-Hakím poslal do Libanonu *dá'ího* Muhammada ad-Darazího, po ktorom bola skupina pomenovaná.

V stredobode drúzskej dogmatiky (ktorú rozpracoval najmä *dá'í* Hamza az-Zúzání) stojí **hikma** (múdrost') sú knihy (*kutub*), domy (*dár*) a muži (*šujúch*) múdrosti, v dejinách sa prejavuje **hudúd** - emanácie božej múdrosti ktorí pôsobia popri prorokoch, napr.:

Muhammad - Salmán al-Fárisí
al-Hákima - Hamza az-Zúzání

Drúzovia sa vyznačujú s rovnosťou žien a mužov a komunita sa delí na zasvätených **'uqqál** a laikov **džuhhál**. Učenie zasvätených je tajné.

V súčasnej dobe drúzovia žijú v Libanone, Izraeli, Sýrii a Jordánsku.

ALAVITI (*'alawíja*) alebo *nusajríja* podľa zakladateľa

Abú Šu'ajb Muhammad b. Nusajr (z. 873),

alaviti sú nasledovníci 6. imáma Hasana al-Askarího a sebe považujú za súčasť ší'e 12tích imámov.

Heterodoxné hnutie, astrálny kult – človek hviezda, prvotný hriech a niektoré kresťanské prvky (Vianoce a pod.). Ich dogmatika je založená na postupnom zjavovaní pravdy:

Muhammad – meno
'Alí – podstata
Salmán al-Fárisí - brána, poznanie

V súčasnosti žijú najmä v Sýrii (kde tvoria vojensko-politickú elitu), Turecku (prepojenie s *bektašiou*) a v Libanone.

AHL-E HAQQ „ľud pravdy“
nazývané tiež *Jásán*, *Ālī-ilāhī* (vyznávači Ālīho božskosti).

Založená v 14. stor. Sultánom Sahakom, ktorý sa mal narodiť „nepoškvaleným počatím“ a bol potomkom 5. imáma Músu al-Kázima. *Ahl-e haqq* je silne ovplyvnený mitraizmom, gnózou a manicheizmom (angeológia, dualizmus, postupné prejavovanie a zjavovanie)

7 prejavov božstva ukrytej v perle symbolizované siedmimi anjelmi:

Benjamin inkarnácia Gabriel
Dawúd (David) inkarnácia Mikášla
Mustafá', inkarnácia Azraíla
Pír Musi
Šách Husajn
Bábá Jadegar
Chatún-e Rezb (matka Sultána Sahaka)

4 epochy: *šarġa*, *taríqa*, *maċárifa*, *haqíqa*

Predstavitelia skupiny žijú najmä v iránskom a irackom Kurdistane a v Sýrii.

JAZÍDI (*jazídija*) známe tiež ako *Dásin* / *Dawásin*

za zakladateľa je považovaný **šejch Ādí b. Musáfir** (11. stor.)
ktorý je predkom vodcov komunity spolu s mystikom Hasanom al-Basrím.

Jazídi sú synkretickou a dualistickou náboženskou skupinou na pomedzí islámu, ktorá prevzala niektoré prvky šamanizmu, mitraizmu, zoroastrovského dualizmu, prvky kresťanské, židovské, manichejské a sabejské. Jazídi majú detailne rozpracovanú originálnu vierouku a zložitý systém rituálov, komunitu vedie emír a šejkovia, a privilegizované rodiny šejkov *pírov* a *murídov*.

Podľa jazídsjeho učenia Boh stvoriteľ sa svojmu dielu nevenuje, vlastným objektom kultu je druhý princíp

Anjel Páv (Malik Táús)

akýsi „padlý anjel“, ktorý pokáním odčinil svoj hriech a slzami uhasil pekelný oheň a pod., Anjel Páv aj autorom jedného zo svätého spisu jazídov „Knihy zjavovania“, druhá jazídská svätá kniha pochádzajúca od boha je známa „Čierna kniha“. Knihy pojednávajú o stvorení a o ďalších osudoch sveta.

Anjel Páv ako je mylne identifikovaný s diablom a preto sú jazídi občas označovaní za „uctievača diabla“.

Jazídi sú výlučne Kurdi z určitých kmeňov a majú svoje „svetú zem“ v irackom Kurdistane neďaleko Mosulu, kde sa nachádzajú ich posvätné miesta najmä **Láliš** (hroby zakladateľa a chrámy) s ktorými sa spájajú rituály a kam sa konajú púte.

Jazídov ešte nájdeme v Arménsku, Sýrii a v Európe a USA.